

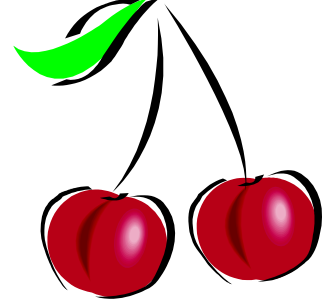

KİRAZ

Nejla ÇAKARYILDIRIM , TEAE

1. Giriş

Kiraz, ılıman iklim meyveleri arasında en erken olgunlaşandır. Bu durum, kirazın genetik özelliğinden ileri gelmektedir. Kirazın anavatanı (*Prunus Avium L.*) Hazar Denizi ile Karadeniz arasındaki bölgedir. Geliştirilen çeşitlerle kiraz üretimi çok erkenden çok geçe kadar geniş bir yetiştirme dönemine sahiptir. Kirazların gösterişli, sevilerek yenilen bir meyve olması ve dış pazarlarda aranması, özellikle son yıllarda talebin artmasına neden olmuştur (Küden vd., 2001).

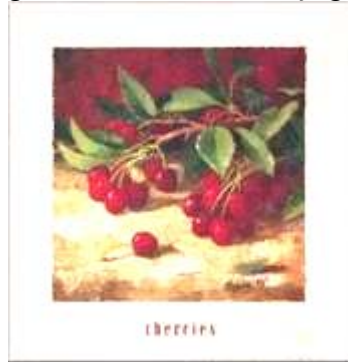
Dünyada 1500 civarında kiraz çeşidi mevcuttur. Devam eden ıslah çalışmaları ile günden güne bu sayı artmaktadır. Bunun yanında bölgeler itibariyle; aynı çeşit farklı isimlerle, farklı çeşitlerde aynı isimlerle adlandırılmıştır (Anonim, 2003).

Dünya kiraz üretiminin tamamına yakın bölümü Kuzey yarım kürede gerçekleşmekte ve özellikle Avrupa Kıtası'nda yoğunlaşmaktadır. Üretimin yoğun olduğu ülkeler; Türkiye, İran, A.B.D, İtalya ve İspanya'dır.

Kiraz, ülkemiz ekonomisi ve halkımızın beslenmesi için önemli bir meyvedir. Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri başta olmak üzere, ülkemizin hemen hemen bütün bölgelerinde yetiştirilmektedir. Türkiye'de iyi bir kiraz ekolojisi vardır. Birçok kiraz çeşidinin soğuklama gereksinimleri (+7.2 C'nin altında) 1000 saatten fazla olduğu, için yayla bölgeler ya da kışları soğuk geçen bölgelerde yetiştiricilik yoğunlaşmıştır. Ülkemizde en önemli kiraz bölgeleri Kocaeli, Yalova, Kemalpaşa (İzmir), Sultandağı (Afyon), Göller Bölgesi, Akşehir (Konya), Yeşilyurt (Malatya), Karadeniz kıyıları vb. bölgeleridir (Küden vd., 2001).

2. Dünyada Durum

Dünyada toplam 367.985 hektar alanda kiraz üretimi yapılmakta ve üretim yıllara göre düzenli bir artış göstermektedir. 2002 yılında 1.948.433 ton olan dünya üretiminin %12.8'ni karşılayan Türkiye, üretimde birinci sırada yer almaktadır. Ülkemizi; İran, ABD, İtalya, İspanya, Almanya takip etmektedir. 2002 yılında birim alandan elde edilen meyve miktarı 5,3 ton/ha olup Türkiye ortalaması 10 ton/ha ile bu değer üstünde yer almaktadır.

Lübnan'da, 1999-2000 yılları arasında kiraz üretiminde bir düşüş olmasına rağmen; 2002'de üretimindeki artışa ve ekim alanındaki azalmaya bağlı olarak birim alanda elde edilen meyve miktarı bakımından 15,3 ton/ha ile birinci sırada yer almaktadır. İtalya, İspanya, Almanya ve Rusya dünya verim ortalamasının altındadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Dünya Kiraz Üretimi (bin ton), Ekim Alanı (bin ha), ve Verim (ton/ha)

Ülkeler	1993-1995			1996-1998			1999-2001			2002		
	Üretim	Ekim alanı	Verim	Üretim	Ekim alanı	Verim	Üretim	Ekim alanı	Verim	Üretim	Ekim alanı	Verim
Türkiye	167,0	18,8	8,8	203	21,6	9,4	243,3	24,7	9,8	250	25	10,0
İran	135,1	15,1	8,9	210	22,6	9,2	220,9	24,9	8,8	219	25	8,6
ABD	163,7	20,0	8,1	174	22,7	7,6	195,4	25,3	7,7	208	26	8,2
İtalya	130,8	24,5	5,3	122	26,4	4,6	128,5	26,9	4,8	116	27	4,3
İspanya	69,2	26,1	2,6	66	27,2	2,4	106,8	28,4	3,7	106	28	3,8
Almanya	157,8	25,7	6,1	114	25,9	4,3	155,3	33,0	4,7	100	33	3,0
Lübnan	71,7	4,9	14,7	56	5,4	10,4	45,1	7,1	6,3	88	6	15,3
Rusya	67,1	25,2	2,7	72	24,7	2,9	75,7	25,3	2,9	88	27	3,3
Romanya	79,1	15,1	5,2	80	12,4	6,4	78,8	10,9	7,2	85	11	7,7
Fransa	70,8	14,6	4,8	59,1	13,5	4,3	64,0	12,0	5,3	70	12	5,7
Dünya	1.632,7	316,4	5,1	1,694	343,4	4,9	1,853,9	358,4	5,1	1.948,4	367,9	5,3

Kaynak: Faostat (www.fao.org), 2002

Çizelge 2. Dünya Kiraz İhracatı ve Değeri

Ülkeler	Miktar (ton)	Değer (1000 \$)
ABD	38.879	152.093
Türkiye	24.553	48.702
Avusturya	9.685	27.546
İspanya	9.147	15.571
Suriye	9.108	34.620
Şili	8.763	21.674
Fransa	6.467	14.807
Dünya	145.209	377.853

Kaynak: Foostat (www.fao.org), 2002

Çizelge 3. Dünya Kiraz İthalatı ve Değeri

Ülkeler	Miktar (ton)	Değer (1000\$)
Almanya	24.518	55.895
Japonya	17.031	104.429
İngiltere	13.220	33.327
Avusturya	11.628	34.439
Çin	10.799	27.027
Kanada	10.058	23.903
Hollanda	6.568	15.242
Dünya	149.233	421.814

Kaynak: Foostat (www.fao.org), 2002

Dünya kiraz üretiminin büyük bir bölümü, üretici ülkelerde taze olarak tüketilmekte veya işleme sanayinde kullanılmaktadır. Üretimin çok az bir miktarı ise uluslararası ticarete konu olmaktadır (Küden, vd., 2001). Dünya kiraz ihracatı 2001 yılında 145.209 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu ihracatın toplam değeri 377.8 milyon dolardır. En büyük ihracatçı ülke, dış satımın %27'sini gerçekleştiren ABD'dir. Bu ülkeyi Türkiye, Avusturya, İspanya ve Suriye izlemektedir (Çizelge 2). 2001 yılı verilerine göre, Dünya kiraz ithalatı 149.233 ton civarında gerçekleşmiş olup değer olarak 421.814 milyon dolardır. Almanya ithalatın %16,4'nü gerçekleştirerek birinci sırada yer almaktadır Almanya'yı satın alma gücü yüksek olan Japonya izlemektedir. Diğer önemli ihracatçı ülkeler; İngiltere, Avusturya, Çin ve Kanada'dır (Çizelge 3).

3. Türkiye'de Durum

Kirazın anavatanı olan Türkiye, dünyadaki belli başlı kiraz üretici ülkelerinden biridir. Normalde artış eğiliminde olan kiraz üretimi yeni işleme tekniklerinin de devreye girmesiyle daha da artış göstermektedir. Pazarlama sorunu bulunmayan ender ürünlerden birisi olması da bu duruma etki etmektedir. Yapılan incelemelerde 0900 Ziraat olarak tanımlanan çeşidin 8-12 g arasında değişen irilik kazandığı saptanmıştır. Ancak, meyve iriliğinin iyi olmasına rağmen, meyve veriminin çok düşük olduğu gözlenmiştir. Bundan dolayı ülkemizde meyve kalitesi yüksek, iri, yüksek verimli yeni çeşitlere gereksinim vardır.

Kiraz üretimi ülkemizin Orta Anadolu ve Göller Bölgesi, İç Ege ve Marmara bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Üretimin fazla olduğu iller sırası ile İzmir (%12,7), Amasya (%8,8), Manisa (%8,1), Afyon (%6,3), Isparta (%6,1), Konya (%5,4), Bursa (%4,8), Sakarya (%3,8), ve Kocaeli (%3,2) dir (Anonim, 2001a). Bunun

yanında, Denizli-Hozan, Malatya-Yeşilyurt dar üretim alanları olmalarına rağmen kaliteli, kirazın hakim olduğu bölgeler olarak dikkati çekmektedir.

Çizelge 4. Yıllar İtibariyle Ekim Alanı, Üretimi ve Verimi (1995-2002)

Yıllar	Ekim alanı (ha)	Üretim miktarı (bin ton)	Verim (ton/ha)
1995	20.167	186	9,2
1996	20.767	200	9,6
1997	21.227	215	10,1
1998	22.811	195	8,5
1999	23.810	250	10,4
2000	24.810	230	9,2
2001	25.376	250	9,8
2002	25.000	250	10

Kaynak: Faostat (www.fao.org), 2002

Çizelge 5. Yıllara göre Kiraz Ağaç Sayısı ve Verimi (1994-2001)

Yıllar	Ağaç Sayısı (1000 adet)			Verim Kg/ağaç
	Meyve Veren	Meyve Vermeyen	Toplam	
1994	5.545	1.735	7.280	29
1995	6.050	2.100	8.150	31
1996	6.230	2.090	8.320	32
1997	6.368	1.965	8.333	34
1998	6.850	2.460	9.310	28
1999	7.150	2.525	9.620	35
2000	7.450	2.515	9.965	31
2001	7.620	2.630	10.250	33

Kaynak: (DİE. Tarımsal Yapı ve Üretim)

Türkiye'nin toplam kiraz üretim alanı ve üretim miktarında yıllara göre bir artış gözlenmektedir. 2002 yılı verilerine göre Türkiye'nin toplam kiraz üretim alanı 25.000 hektar, üretimi ise 250.000 ton olarak gerçekleşmiştir. Hektardan elde edilen verim ise 10 ton/ha'dır (Çizelge 4). 1994-2001 arasında ülkemizin meyve veren, meyve vermeyen ve ağaç başına verim miktarları Çizelge 5'te verilmektedir. Bu dönemde meyve veren ağaç sayısı düzenli bir artış göstermiştir. Meyve vermeyen ağaç sayısında ise 1997 yılında bir azalma olmasına rağmen diğer yıllarda artış gözlenmektedir. Ağaç başına verimler 1997 yılına kadar artış eğiliminde iken 1998 yılında azalmıştır. Bu azalmanın nedeni, o dönemde özellikle dölleme ve meyve tutum zamanında oluşan olumsuz iklim koşulları ile açıklanmaktadır.

Türkiye'nin coğrafi yapısı ve iklim koşulları birçok bölgede kiraz yetiştiriciliğine uygundur. Avrupa ülkeleri kiraz üretimi yönünden Türkiye'ye rakiptir. Özellikle; İtalya, İspanya ve Fransa diğer Avrupa ülkelerine kiraz ihraç eden güçlü rakiplerdir. Uluslararası pazarda Türk kirazına karşı talebin artmasına sebepler; kirazın kalitesi, uzun hasat dönemi, rekabetçi fiyat oluşturulması, ürünün işlenmesi ve muhafazası

Çizelge 6. Yıllar İtibariyle İhracat ve İthalatı

Yıllar	İhracat		İthalat	
	Miktar (ton)	Değer (1000\$)	Miktar (ton)	Değer (1000\$)
1995	13.126	22.667	115	26
1996	15.888	25.496	3	2
1997	17.771	28.323	63	41
1998	8.781	16.509	39	4
1999	26.564	38.390	18	22
2000	11.940	23.652	0	0
2001	24.553	48.702	0	0

Kaynak: Faostat (www.fao.org), 2002

ile ilgili yapının ihracatçıları tarafından oluşturulması ile nakliyede soğuk zincirin sağlanması, istikrarlı miktar ve kalitenin sağlanmış olmasıdır (Taner, 2001). Türkiye'de kiraz üretiminin büyük bölümü yurt içinde taze olarak ve özellikle bir kısmı da işleme sanayinde kullanılmakta, sadece %9,8'i yurt dışı pazarlara satılmaktadır. Kiraz ihracatı esas olarak taze ve işlenmiş (konserve ve dondurulmuş) olarak gerçekleşmektedir. Kiraz ihracatının tamamına yakın bölümü Batı Avrupa ülkelerine yapılmaktadır. Kiraz ihraç ettiğimiz en önemli ülke Almanya'dır. Bu ülkeyi Hollanda, İngiltere, Belçika izlemektedir.

Türkiye'de yıllar itibari ile kiraz ihracatına bakıldığında, dalgalanmalar meydana geldiği gözlenmektedir. 1995-1998 yılları arasında ihracat miktarında düzenli bir artış gözlenirken 1998 ve 2000 yıllarında üretim

miktarındaki düşmeye bağlı olarak, ihracat miktarında azalma meydana gelmiştir. 2001 yılında kiraz ihracatı 24.553 ton, değer ise 48.702 dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalat, sadece bazı yıllarda ve sembolik miktarlarda yapılmıştır. Kiraz ithalatı, 1994 yılında hiç gerçekleşmezken 1995 yılında 115 ton, 1996 yılında ise 3 ton olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılında en fazla ithalat 102 ton ile Bulgaristan'dan yapılmıştır. 2000-2001 yıllarında ithalat gerçekleşmemiştir (Çizelge 6).

4. Genel Değerlendirme

Kiraz üretiminin daha da iyileştirilmesi ve modern meyvecilik gereklerine tam uyumlu hale gelebilmesi için, fidan üretiminden ürünün pazarlanmasına kadar olan zincir içerisinde bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Kiraz yetiştiriciliğinde verim artışından çok kalitedeki artış daha önemlidir. Bunun için, ekolojik bölgeler göz önünde bulundurularak; Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitülerinde yapılan denemeler sonucunda seçilen ve tavsiye edilen verimli ve yüksek kaliteli çeşitlere ağırlık verilmelidir. Tozlayıcı çeşit seçimi, kiraz bahçeleri kurulurken üzerinde durulması gereken en önemli konudur. Bunun için, kiraz plantasyonlarında en iyi tozlanma-döllenmenin sağlanacağı kombinasyonlara önem verilmelidir. Ağaçları bodurlaştırarak kiraz yetiştiriciliğini daha da modernleştirmek için, yapılan araştırma ve yayım çalışmalarının daha da hızlandırılarak, her yöreye uygun bodur anaç önerilerinin yapılması gerekmektedir.

Mevcut olan dış talep, belirli ve standart çeşitlerden yeteri miktarda kirazın temin edilememesi nedeniyle tam olarak karşılanamamaktadır. Bunun için üretimin, standart çeşitlerden kitle ve kapama bahçeler halinde kurulması ve bunun teşviki yoluyla artırılması zorunludur. İsmine doğru, sertifikalı fidan üretiminin yaygınlaştırılması için daha etkili ve pratik önlemler alınmalıdır. Muhafaza süresi çok kısa olan kirazın pazarlanmasında tüketiciye süratle ulaşabilmesi için, ihracatta soğuk zincir ve kargo uçaklarından yararlanılması gerekmektedir. Son yıllarda kiraz bahçelerinde bilinçsiz hormon kullanımı yaygınlaşmaktadır. İnsan sağlığı ve ihracat açısından önemli olan bu konuda üreticilerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir (DPT, 2001b).

KAYNAKLAR

- Anonim, (2000), DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim, Ankara
 Anonim, (2001a), DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim, Ankara.
 Anonim, (2001b), DPT, Bitkisel Üretim (Meyvecilik), Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara
 Anonim, (2002), <http://www.fao.org/statistics>
 Anonim, (2003), <http://www.geocities.com>
 Küden, A., Sırış, Ö. (2001), Ülkemiz Yayla Koşullarına, Uygun Yeni Kiraz Çeşitlerinin Meyve Verimi ve Kalitesi Üzerine Çalışmalar, I. Sert Çekirdekli Meyveler Sempozyumu, 25-28 Eylül, Yalova.
 Taner, Y. (2001), Sert Çekirdekli Meyve ve Özellikle Kiraz İhracatında Pazarlama Politikaları ve Stratejilerin Belirlenmesi, I. Sert Çekirdekli Meyveler Sempozyumu, 25-28 Eylül, Yalova

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara
 Tel:0.312.326 0006
 Faks:0.312.322 8531
 Web: <http://www.aeri.org.tr>
 e-mail: aeri@aeri.org.tr